

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2010

Nutnosť zmeny súčasného dôchodkového systému

Myšlienka zaviesť dôchodkový systém tak, ako ho poznáme v dnešnej podobe vznikla na sklonku 19. storočia ako snaha o zvýšenie životnej istoty zamestnancov a nenechanie ich napospas osudu v prípade, že sa stane práceneschopnými a zamestnanci by sa museli spoľahnúť len na vlastné zdroje, ale naopak zabezpečiť pre takýchto ľudí finančnú pomoc. Autorom konceptu bol Otto von Bismarck, ktorý zaviedol prvé praktické kroky tohto konceptu. Okrem finančnej podpory zamestnancov v čase insolventnosti zaviedol Bismarck aj ďalšie zložky ochrany zamestnanca: zdravotné poistenie, nehodové poistenie, invalidné poistenie a dôchodkový systém ako taký. Sociálne zákony zavedené Bismarckom hrali kľúčovú rolu v snahe o zníženie emigrácie nemeckého obyvateľstva do Ameriky. Mladí ľudia, ktorí uvažovali o emigrácii postupne prestali porovnávať rozdiel v mzdách v Amerike a Nemecku, ale postupe brali do úvahy pridanú hodnotu nemeckého sociálneho systému. Bismarckové zákony znížili mieru emigrácie v Nemecku. Demografická pyramída sa vďaka týmto zákonom ustálila a opäť nabrala progresívny, expandujúci charakter. Bismarckov systém pretrhol štruktúru osobnej zodpovednosti, ktorá fungovala stovky rokov. Princíp „troch grošov“, ktorý bol základom zodpovednosti v rodine bol zrazu narušený, preťal vlastníctvo a naopak zvýšil závislosť od štátu, od cudzích rozhodnutí a cudzích zdrojov. V dnešnej dobe môžeme pozorovať kultúru závislosti od štátu.

Momentálna demografická situácia v Európe je v porovnaní s koncom 19. storočia opačná. Vekový medián európskeho obyvateľstva sa pohybuje v rozmedzí 35- 40+ rokov. Populačná pyramída väčšiny európskych krajín má regresívny charakter a naznačuje vymierajúcu populáciu. Priemerná dĺžka života obyvateľstva sa zvyšuje a klesá miera fertility. Dochádza k starnutiu populácie a zvyšujúcej sa ekonomickej záťaži na aktívne obyvateľstvo vzhľadom na povinnosť sociálnej finančnej podpory dôchodcov a neaktívneho obyvateľstva.

Pri zachovaní tendencie aktuálneho demografického vývoja európskej populácie je pravdepodobné, že momentálny dôchodkový systém, kde hlavnú úlohu hrá štát, bude veľmi ťažko udržateľný.

V dnešnej dobe máme príležitosť sledovať zaujímavú situáciu vo Francúzsku. Francúzska vláda si uvedomuje nutnosť zaviesť opatrenia, konkrétne zvýšenie veku odchodu do dôchodku, aby dôchodkový systém bol udržateľný. Hospodárske argumenty v prospech opatrení sú racionálne a opodstatnené. Hovoria v prospech národnej ekonomiky Francúzska. Aká je však odpoveď Francúzov? Protesty, štrajky, líčenie individuálnych príbehov ako demonštrácia pocitov nespravodlivosti a krivdy.

Momentálne dôchodkové reformy ako uvádza Zaidy v *Fiscal and Pension sustainability: Present and future issues in EU countries*, majú niektoré spoločné menovatele: znížená zvoliteľnosť reformistov v budúcom volebnom období, zníženie úrovne benefitov dôchodkového systému a zníženie ich rastu v porovnaní so mzdami a nutnosť zvyšovať vek odchodu do dôchodku.

Považujem za dôležité položiť si otázku: Nie je väčšia nespravodlivosť nechávať ľudí v domnienke, že v citlivom období ich života- v starobe, sa o nich bude finančne starať niekto tak abstraktný ako štát? A ďalšia otázka znie: Akú reakciu čaká štátny aparát od pracujúceho obyvateľstva, keď navrhuje prijať zákon s účinkom ex post, navyše ak sa spomínané opatrenie týka tak širokej masy?

Domnievam sa, že v momentálnej situácii stojí za zamyslenie, ako by mohli byť životné náklady dôchodcov financované iným spôsobom bez toho, aby im vládny aparát spätne nemenil kvalitu životného štandardu a dĺžku pracovného života.

Myslím si, že v momentálnej situácii by jedno z vhodných riešení mohlo byť prebranie zodpovednosti ľudí samých za seba, za svoj život a financie.

Táto esej sa zaoberá novým myšlienkovým smerovaním, kde kľúčovým momentom je presmerovanie finančnej zodpovednosti za starostlivosť o ekonomicky neaktívne obyvateľstvo zo štátu na ľudí samotných (interiorizácia zodpovednosti). Zastávam názor, že dospelý človek by mal byť zodpovedný sám za seba a mal by mať slobodne sa rozhodovať, ako nakladať s vlastnými peniazmi.

Moja predstava je zrušenie vyplácania dôchodku štátom.

Detaily: Nech existuje spodná hranica veku zamestnaných (napr. občania dosahujúci vek 25 rokov a menej), kedy sa stanoví, že hodnota ich dôchodku vyplateného štátom sa bude rovnáť nule. Zamestnávateľ nebude odvádzať odvody z celkovej ceny práce zamestnanca určené na dôchodok do sociálnej poisťovne, ale táto suma bude zamestnancovi vyplatená k jeho čistej mzde. Zamestnanec sa bude môcť slobodne rozhodnúť, akým spôsobom bude s finančným obnosom zaobchádzať a akým spôsobom ho bude zhodnocovať.

Samozrejme už teraz existuje nemálo finančných inštitúcií, ktoré ponúkajú možnosť sporiť a zhodnocovať financie. Otázka je, či občania, ktorých sa už vyplácanie dôchodku štátom nebude týkať, budú mať povinnosť si na dôchodok sporiť, alebo či toto rozhodnutie bude ponechané na ich slobodnú vôľu a vlastné zváženie.

Na stanovenie dôchodku pracujúcich starších ako 25 rokov vyplateného štátom je možné použiť jednoduché pravidlo: suma štátom vyplateného dôchodku sa rovná alikvotnej čiastke k počtu odpracovaných rokov počas tradičného, súčasného dôchodkového systému. V praxi by to znamenalo, že ak niekto pracoval napríklad 10 rokov v súčasnom systéme a do oficiálneho dôchodkového veku mu ostáva 30 rokov, tak jeho dôchodok vyplatený štátom bude v hodnote 25% výšky dôchodku v pôvodnom systéme a zvyšnú sumu potrebnú na finančné náklady počas dôchodku si pracujúci človek nasporí sám a nebude sa spoliehať na štát. Ďalší príklad: ak niekto 30 rokov pracoval počas súčasného dôchodkového systému a do dôchodkového veku mu ostáva 10 rokov, tak jeho vyplatený dôchodok bude v hodnote 75 % výšky dôchodku v pôvodnom systéme a zvyšnú sumu si pracujúci človek nasporí a zhodnotí z finančných zdrojov, ktoré dostal od zamestnávateľa v podobe čistej mzdy a čiastky, ktorá momentálne každý mesiac odchádza na účet sociálnej poisťovne.

Funkcia prepočtu pomeru štátom vyplatených peňazí vs. nasporených peňazí vzhľadom na odpracovaný vs. zostávajúci počet rokov do dôchodkového veku nemusí byť vyjadrená lineárne. Hlavným princípom ale ostáva stanovenie bodu nula, kedy si človek bude vedomý toho, že na dôchodkovú finančnú podporu štátom už nebude mať nárok a zároveň so zvyšujúcim sa vekom občanov ponechanie nároku na vyplatenie pomerovej časti dôchodku.

Do úvahy je možné zobrať aj ďalšie aspekty a faktory a vzťah môže byť rôzne dynamicky. Pri príkladoch výpočtov uvedených vyššie ide skôr o vyjadrenie idey a možnej praktickej aplikácie.

Možné pozitíva navrhovaného systému vidím vo vlastníctve vyššieho kapitálu v rukách zamestnaných ľudí a zvýšenej možnosti ľudí rozhodovať sa, zníženie moci štátu, zvýšená zodpovednosť ľudí samých za seba a nespoliehanie sa na štát. Reforma by nemala vyvolať

pocity krivdy a nespravodlivosti u ľudí krátko pred dôchodkovým vekom- tí o svoj nárok na dôchodok neprídu. So znižujúcim sa vekom bude naopak rásť pocit finančnej zodpovednosti- peniaze vyplatené občanovi miesto sociálnej poisťovne vedú k myšlienke čo s nimi? Ako ich čo najlepšie zužitkovať? Práve túto slobodu v rozhodovaní sa, ako naložiť s vlastnými peniazmi, namiesto povinného odovzdávania časti hodnoty ceny práce do neefektívnej Sociálnej poisťovne, považujem za rozhodujúci faktor v zmene ľudského myslenia.

Naopak rizika navrhovaného systému môžu byť vo zvýšenom riziku chudoby obyvateľov v dôchodkovom veku a nutnosť zaviesť mohutnú informačnú kampaň o výhodách a rizikách systému pre samotné obyvateľstvo tak, aby riziko chudoby dôchodcov bolo čo možno najnižšie.

Zároveň je nutné špeciálne sa zamerať na dlhodobu nezamestnaných a prijať také opatrenia, aby pozitívna motivácia pracovať a zhodnocovať peniaze (aj na dôchodok) bola jediná možná alternatíva, ako sa dostať k finančným prostriedkom. Ide opäť o prenesenie zodpovednosti za svoju finančnú situáciu na seba a nie spoliehať sa na štát.

Za extra dôležité považujem špeciálne sa zamerať na nízkopríjmové skupiny obyvateľstva, viesť špeciálnu informačnú, resp. asistenčnú kampaň aj pre túto skupinu. Predpokladám, že opäť interiorizácia zodpovednosti za svoju aktuálnu a budúcu finančnú situáciu by mohla pomôcť k zvýšeniu zodpovednosti, a snahu o zvýšenie vlastných príjmov, teda podnikavosť, vynaliezavosť, zvyšovanie kvalifikácie.

Z dlhodobého hľadiska predpokladám zvýšenie uvedomelosti ľudí, posun v myslení v zmysle- nečakať na pomoc, spoliehať sa na seba, zobrať svoj život do vlastných rúk, konať, zhodnocovať, myslieť.

Hoci táto esej pojednáva iba o zamestnancoch, princíp je možné uplatniť pri všetkých typoch zárobkovo činných osobách.

Reformné návrhy prezentované v tejto eseji vychádzajú z primárnej nedôvery voči samotnej existencii a správnosti fungovania Sociálnej poisťovne (ak uvažujeme konkrétne o Slovensku). Je to inštitúcia, ktorá sa už v dnešnej dobe nachádza v dlhu (Sociálna poisťovňa). Dlhodobá stratovosť tejto organizácie naznačuje nefunkčnosť a dlhodobú neudržateľnosť momentálneho systému. Je predpoklad, že v budúcnosti, keď bude vekový priemer populácie ešte vyšší ako je teraz, bude finančná bilancia tejto organizácie v červených číslach omnoho výraznejšie ako je teraz.

Domnievam sa, že nasledujúce roky budú pre vlády európskych krajín kritické práve v oblastiach nastavenia správnej fiškálnej politiky a kritické zhodnotenie správnosti fungovania súčasného systému.

Myslím si, že budúci risk dôchodkovej platobnej neschopnosti štátu v sebe nesie väčšie následky z hľadiska sociálnej nestability ako samotná reforma dôchodkového systému. Samozrejme, ako každá zmena a reforma, aj systém navrhovaný vyššie by vyvolal vlnu odporu- najmä zo strany tých, ktorým súčasný systém vyhovuje.

Súčasný systém vnímam ako systém pasivity a očakávania pomoci od štátu. Cieľom eseje je uvažovanie o tom, či je správne, že často jediným príjmom súčasných dôchodcov je štátom vyplácaný dôchodok.

Myslím si, že na načas otvorene povedať, že ak sa naša západná európska kultúra slobodne rozhodla znižovať svoj počet (miera fertility v Európe je 1-2 deti na rodinu) , musíme pripúšťať aj zmeny fungovania spoločnosti.

Zmeny vo fungovaní spoločnosti musia odrážať jej správanie, len vtedy môže fungovať zdravo. Domnievať sa, že je potrebné umelo udržiavať systém, ktorý sa rúca, nie je racionálne.

Zdroje

Zaidi, A.: *Fiscal and Pension Sustainability: Present and Future Issues in EU countries*. 2010, <http://www.globalaging.org/pension/world/2010/europe.pdf>

Magazine on European Research: Europe is running low on Children. http://ec.europa.eu/research/rtdinfo/49/01/article_4103_en.html

Sociálna poisťovňa, <http://www.socpoist.sk/hospodarenie/554s>

Attarian, J.: *The Roots of the Social Security Myth*. Ludwig von Mises Institute, 2010